

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 105 1984

Svenska Litteratursällskapet

Distribution: Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth

Lund: Louise Vinge, Ulla-Britta Lagerroth

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Vivi Edström

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Thure Stenström, Lars Furuland, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt Centrum, Box 513, 751 20 Uppsala

Utgiven med understöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* bör vara maskinskrivna med dubbla radavstånd och eventuella noter skall vara samlade i slutet av uppsatsen. Titlar och citat bör vara väl kontrollerade. Observera att korrekturändringar inte kan göras mot manuskriptet.

ISBN 91-22-00757-1 (häftad)

ISBN 91-22-00759-8 (bunden)

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell, Uppsala 1985

Övriga recensioner

SPECVLVM NORROENVM. Norse studies in memory of Gabriel Turville-Petre. Edited by Ursula Dronke, Oxford, Guðrún P. Helgadóttir, Reykjavík, Gerd Wolfgang Weber, Frankfurt, Hans Bekker-Nielsen, Odense. Odense University Press 1981.

Englands ledande forskare på den norröna litteraturens område, Gabriel Turville-Petre, har med den mäktiga volymen *Speculum Norroenum* fått en magnifik hyllning. Det kom att bli en minnesskrift; Turville-Petre avled innan han fick den i sina händer. Han skulle ha glatt sig, om han fått se arbetet, en lödig manifestation av forskare inom det fält han kom att ägna sitt liv. Det vittnar också om en varm uppskattning av hans egna stimulerande insatser och av honom själv som person.

Bortsett från ett förord och en *Tabula Gratulatoria* inleds boken med en personligt skriven minnesteckning på isländska av en annan av de norröna studiernas stormästare, Einar Ól. Sveinsson (Reykjavík). I övrigt omfattar den, förutom en avslutande bibliografi över Turville-Petres arbeten, 31 bidrag, varav 23 på engelska och 8 på tyska. De representerar ett brett spektrum av ämnen och infallsvinklar. Uppsatserna är genomgående av hög halt, även om de självfallet skiftar i fråga om djup, originalitet och nyhetsvärde. Somliga är av mera övergripande art, andra inriktar sig på tolkningen av något enskilt textställe. Diskussionen är naturligt nog inte sällan speciell och komplicerad; en summarisk anmälan kan inte göra den rättvisa. Här måste jag nöja mig med att ge några smakprov från ett rikt dukat bord.

Den norröna arkeologin företräds av den förutvarande isländske presidenten Kristján Eldjárn (†). Han diskuterar, med illustrationer, en liten bronsstatyett, knappt 7 centimeter hög, som hittades på en isländsk gård i början av 1800-talet, och som kan härröra från 1000-talet. Den föreställer en mustasch- och skäggpriydd man i konformad hatt; han sitter på en stol och håller händerna om någon sorts kors. Eldjárn erinrar om att den har en motsvarighet i Sverige: den berömda bronsstatyetten från Rällinge i Södermanland, identifierad som en bild av guden Frey, eftersom figuren är utrustad »cum ingenti priapo» – som Adam av Bremen uttrycker sig om stoden av Frey (Fricco) i det gamla Uppsala-templet. Den isländska statyetten har å sin sida ansetts »possibly, probably or certainly» (73) föreställa guden Tor; föremålet i mannens händer har tolkats som en Torshammare. Vi erbjuds nu ett mera profant alternativ: det skulle i själva verket röra sig om huvudpjäsen, *hnefi*, i det brädspel som i fornvästnordiskan benämndes *hneftafl*; som sådan har den pendanger »easily recognizable in many archaeological finds» (83). Möjligen kommer detta förslag att betraktas som »a degradation of a dignified object», förmodar Eldjárn. Men om

pjäsen därmed berövas sin status av kultföremål, behåller den i varje fall »its place of honour as a work of art» (84).

Vår egen runolog Sven B. F. Jansson behandlar i »Ein unbekannter Englandfahrer aus Torsåker» ett runstensfragment med den ofullständiga texten »vas vestr (uti) Ænglandi» – den enda uppgift på en runsten om en Englandsfarare så långt norrifrån i Sverige som Gästrikland. Längre söderut finns det ju annars gott om ristningar över svenskar i västerled. Artikelnen är skriven med »Run-Jannes» karakteristiska kombination av skrupulös vetenskaplig akribi och roande glimtar från hans arbete på fältet. Ett löfte om en festmåltid på Gävle stadshotell blir lockbetet för att få en gårdsägare att på sin mark spana efter ytterligare någon skärva av den aktuella runstenen.

De flesta uppsatserna fördelar sig annars på tre huvudområden, motsvarande Turville-Petres egna forskningsintressen: norrön mytologi; edda- och skaldediktning; isländsk sagalitteratur – självfallet inte med vattentäta skott dem emellan. Turville-Petres största arbete är ägnat det förstnämnda fältet: *Myth and Religion of the North* (London 1964), ett standardverk – eller standardverket – i ämnet.

I sitt bidrag »Zur Mythologie der Snorra Edda: Einige Quellenprobleme» räknar Kurt Schier (Universität München) med en bestämd historisk och ideologisk situation som en väsentlig bakgrund för Snorris skrift. Han erinrar om de påfallande talrika skalderna kring de norska Ladejarlarna under senare delen av 900-talet, främst Hákon Sigurðarson (d. 995). I motsats till kungarna efter Harald hårfager, som hade sitt starkaste fäste längre söderöver, och som tidigt anslöt sig till kristendomen, utgjorde Ladejarlarna i Tröndelagen ett bålverk för hedendomen och dess kult, uppenbarligen med starkt folkligt stöd. Den mytologi som rikt manifesterade sig i de många hyllningsdikterna till dessa jarlar, ser Schier bland annat som en reaktion på kristendomen i brytningsskedet mellan den gamla och den nya »seden». Kristendomen blev nu ett incitament också för den norröna mytologin, men enligt Schier inte i form av direkt påverkan utan snarare så, att »unter dem Einfluss christlicher Vorstellungen eigene Mythen aktiviert wurden, die entweder nur eine untergeordnete Rolle gespielt hatten oder fast vergessen waren» (419). Inte minst i den av honom flitigt anlitade poesin kring Ladejarlarna hade Snorri ett givande material för sin mera systematiska utbyggnad av mytologin i *Edda*.

Just den månghövdade kretsen av skaldar hos Ladejarlarna spelar, fastän under en annan aspekt än hos Kurt Schier, huvudrollen i Folke Ströms (Göteborg) »Poetry as an instrument of propaganda. Jarl Hákon and his poets». Han ser den kraftfulle och hänsynslöse härskaren Hákon jarl som en målmedveten dirigent av hyllningarna. Hans

mycket instruktiva och välskrivna framställning koncentreras till en analys av tre olika dikter. Eyvindr skáldaspiljirs *Háleygjatal* är ett uppenbart motstycke till den äldre dikten *Ynglingatal*, där Yngve-Frey etablerades som den kungliga Vestfold-ättens gudomliga anfader. Häremot spelar nu Eyvindr ut själve Oden som Lade-jarlarnas ursprung. I Einarr skálaglamms *Vellekla* hyllas Hákons »dynamic personality and actions wreathed with victory» – han segrade ju bland annat jämte sin son Eiríkr över danska och vendiska vikingar i det ryktbara sjöslaget i Hjörungavåg, en plats som man har identifierat med Liavåg sydväst om Ålesund. Einarr bygger upp bilden av »a god-inspired leader and restorer of the shattered links with a higher world» (452). Hallfreðr vandræðaskálds *Hákonardrápa*, slutligen, utgör apoteosens kulmination: »It is political mythology at a high level of propaganda. With comprehensive vision, the skald has fused contemporary history and myth, imposing on a historical moment an archetypal mythical image.» (456) I tecknet av den gamla mytologin, »from whose hoard of myths they drew their inspiration» (457), kunde skalderna erfarit en särskild gemenskap med jarlen.

Margaret Clunies Ross (University of Sydney) gör en djärv satsning, då hon i »An interpretation of the myth of Þórr's encounter with Geirróðr and his daughters» tar itu med Eilífr Goðrúnarsons mångomskrivna *Þórsdrápa* från slutet av 900-talet. Snorri har i sin Edda bevarat 19 på varandra följande *dróttkvættstrofer* av dikten jämte några brottstycken; han återger den som ett prov bland andra på gudens många mellanhavanden med jättarna, det ständiga hotet mot asavärlden. Med sina bisarra episoder och ovanligt svårforcerade kenningar har *Þórsdrápa* ett stadgat rykte som kanske mest hermetisk i hela genren. Clunies Ross har haft den goda intentionen att inte enbart stanna vid lösningen av enskilda hårdknutna textställen – en sådan närgranskning är naturligtvis också ofrånkomlig – utan framför allt att söka finna ett underliggande mönster, något slag av djupdimension i det groteska skeendet. Även en summarisk redovisning av hennes argumentation kräver att man dröjer något längre vid denna uppsats än vid någon annan.

Enligt Snorris prosa har Loke, efter att ha råkat i jätten Geirróds våld, för att rädda sitt liv måst lova denne att förmå Tor att komma på besök till Geirróð, men utan både sin fruktade hammare och sitt styrkebalte. Tors första svåra prövning på vägen till jätten är att vada över den väldiga älven Vimur. Där har en av Geirróds döttrar, Gjalp, ställt sig uppströms, skrivande över älven med ett ben på vardera brädden, och urinerar i vattnet så våldsamt att Tor håller på att dränkas i flödet. Det kan ses inte bara som ett hot mot hans liv utan också som ett hån mot den mäktige asen, ett »nid» med sexuella undertoner. (I avslutning till vissa andra forskare ser för övrigt Clunies Ross strömmen från jättinnan närmast som ett menstruationsflöde.) Tor lyckas emellertid för tillfället oskadliggöra Gjalp med ett väldigt stenkast. Därpå kan han kravla sig upp på andra stranden, enligt Snorri – men utan att det antyds i Eilífrs dikt – med hjälp av en rönn som han griper tag i. Därav, säger Snorri, ordstävets att rönnen är Tors räddning.

På denna punkt utvecklar Clunies Ross en tidigare hypotes om rönnen som speciellt förknippad med Tors maka Sif, kanske »once conceived in the form of a rowan», dess

»divine hypostasis» (379). Kort sagt skulle hela episoden tolkas som ett led i en symbolisk initiationsrit. För Tor, son av jordgudinnan Jörð och gudafadern Oden, gäller det att frigöra sig från modern, i myten företrädd av »the chthonic giantess who represents the world of his upbringing which centres around his mother, now regarded as a destructive force». Häremot står, som den motsatta av »two opposing female forces», »the rowan tree, symbol of Sif, which represents union with women related by affinity rather than by blood» (379). Skeendet skulle alltså illustrera »the freeing of the young deity from the sway of the female kin of his youthful attachment and his consequent embarkation upon a life of mature marriage and adventure» (380).

Clunies Ross följer sin linje vid tolkningen av nästa episod med samma jättedotter Gjalp, nu assisterad av systemen Greip. Tor har slagit sig ner på den enda stolen i vad Snorri kallar ett *geitahús* på jättens gård – en påver audienssal för en sådan gäst. Han upptäcker att de båda jättedöttrarna har placerat sig under stolen och är i färd med att pressa den upp mot taket för att krossa honom. Han parerar med att trycka sin stav i taket och få stolen att sjunka, tills den knäcker ryggarna på dem. Därmed, säger Clunies Ross, uttrycker Tor »his rejection of his female opponents by destroying their *organs of generation*» (385; min kursivering). Med sitt konsekventa framhåvande av alla tänkbara sexuella allusioner ser hon rentav beteckningen *gránn hött* 'grå hatt' för den stol på vilken Tor sitter (och som väl därmed också av skalden skämtsam uppfattas som ett slags jättinnornas huvudbonad) som en anspelning på »the giantesses' pubic hair which they display as they crouch on their haunches beneath the chair» (381). Minsta antydning om någon sådan konkret vy finns givetvis varken i dikten eller i Snorris långt mer ordknappa prosa. Alltnog, även denna situation ska ses som ett led i Tors »rejection of the sexual advances of chthonic female figures», som »the young god's rejection of the incestuous attachment to the females of his primary bonding, and more particularly to his mother» (385).

I episoden där Tor till sist konfronteras med jätten själv, låter både dikten och Snorri Geirróð slunga en glödande järnten emot honom. Tor uppfångar projektilen med sina järnhandskar, kastar den tillbaka och genomborrar jättens midja. I konsekvens med sin tolkning av myten som en initiationssymbol ser nu Clunies Ross uppgörelsen med jätten som en revolt mot fadern, dvs. Oden själv. »here represented as Geirróðr». »From Eilífr's account we may possibly infer that Þórr castrated the giant» (388; enligt dikten träffades Geirróð vid bältet), antyder hon.

Men för att ekvationen ska gå ihop, bör det vara vid detta tillfälle som Tor erövrar sin hammare. Enligt Snorri begav sig ju asen vapenlös till jättens gård, därför att han hade lämnat den hemma. Men Clunies Ross menar att han var »weaponless because, as a young deity undergoing the trials of strength associated with his initiation into manhood, he had not yet gained possession of his divine weapon. Mjöllnir». Hon tänker sig att vid uppgörelsen med jätten »Geirróðr's iron bolt is or becomes the hammer». I själva verket är denne »the giant smith who has forged what is to become Þórr's characteristic weapon» (388). Därmed har gudens »initiation» fått sin avrundning, sitt logiska slut. Han har avvärt »the potential threat to his career as an active, virile, ordering deity posed by the

dual forces of excessive attachment to the female objects of his primary bonding and the destructive rivalry with his father, whose weapon he must acquire for himself» (390).

Clunies Ross' läsning av myten grundar sig som synes på ett slags »misstankens hermeneutik». Den förutsätter att varken Eiliffr eller Snorri inser vad historien djupast sett rör sig om; åtminstone implicit ligger det antagandet i hennes resonemang. Det är heller inte orimligt, och man kan också medge att hon driver sin tolkningstes fyndigt och briljant. Ändå hävdar jag att den är i grund förfelad. Mytens fakta talar entydigt emot den.

För det första utgår hennes tolkning från att Tor vid besöket hos Geirröd är helt ung, att det faktiskt är hans första konfrontation med jättevärlden, själva hans invigning till den välkända rollen i asarnas krets. Talet om Tor som *young* är ett ledmotiv i framställningen. Men för detta finns det, såvitt jag kan se, inget stöd i källorna. Tvärtom har Tor i Eiliffrs dikt med sig Tjalve som följeslagare (hos Snorri är det i stället Loke), en tjänare som han enligt Snorri tidigare hade skaffat sig på vägen till ett annat jätteäventyr, hos Utgård-Loke. Då var han för övrigt i besittning av sin hammare, liksom sin av bockar dragna vagn. Vid sitt besök hos Geirröd var han med andra ord ingen yngling i behov av »initiation» utan redan en väl etablerad jättebekämpare.

Vidare är förutsättningen hos Clunies Ross, att Mjöllner är smidd av »the giant smith» Geirröd, ytterst egendomlig. Jättarna i norrön mytologi är annars inte kända för någon konstfärdighet. Där är det dvärgarna som har fått gåvan att smida föremål med mytiska egenskaper. Enligt Snorris *Edda* var mycket riktigt Mjöllner, liksom andra av asarnas attribut (exempelvis Odens spjut Gungnir), ett verk av dvärgar. Vid ett formligt sammanträde bland asarna överlämnar en dvärg bland annat hammaren direkt till Tor: »den var bäst av alla dyrgriparna och det främsta värdet mot rimtursarna». Det är sålunda besynnerligt att med Clunies Ross tänka sig den fruktade hammaren som erövrad från hans fader Oden, »here represented as Geirröd». Att Oden någonsin skulle ha innehaft denna hammare, finns det ingen antydning om i de texter vi känner.

Själva assimilationen av Oden och Geirröd till en syntetisk fadersgestalt är så mycket mer bisarr, som Tor i just den diktpassage, där han gör upp med jätten, av Eiliffr betecknas som Odens *anгрþjófr* 'den som stjal eller avvänder någons sorg'. Tor ses med andra ord i denna kenning som den som befriar Oden från hans fruktan (för jättarna, kan man förmoda) – i den stund då han, enligt Clunies Ross, står i begrepp att ge honom nådastöten!

Naturligtvis kan man läsa myten om Tors besök hos Geirröd på ett slags freudianskt sätt som en historia om gudens »initiation», ifall man tycker den blir intressantare så. Men då har man vänt uppochner på det mesta i källorna och ersatt den norröna myten med en helt annan.

Bland studierna över eddapoetin tar Theodore M. Anderssons (Stanford University) »The lays in the lacuna of *Codex Regius*» upp ett slitstarkt ämne. Vad som egentligen har stått på de saknade bladen av den berömda eddahandskriften är ett problem som har ägnats mycket skarpsinne. En utgångspunkt och ett självklart jämförelse-material för alla som har studerat frågan, är prosaåtergivningen av Sigurdsdiktningen i *Völsunga saga*. Anderssons förnyade granskning resulterar i en revidering av Andreas

Heuslers grundläggande undersökning från 1902, där denne i lakunen tänkte sig – förutom slutet respektive början av de närmast omgivande dikterna – tre fullständiga poem: en »Falkenlied», en »Traumlied» och »Sigurðarkviða in meiri». Andersson föreslår, på som det vill synas goda grunder, ett slags förenklning av Heuslers lösning, i det han slår samman de tre dikterna till en enda. Men, som han själv med rätta påpekar: »the nature of the problem excludes any degree of certainty» (16).

Den nyssnämnda *Völsunga saga* står i blickpunkten för R. G. Finchs (University of Glasgow), »*Atlakviða, Atlamál and Völsunga saga. A study in combination and integration*». Artikelrubrikens båda eddadikter, den senare med sina omkring 100 strofer drygt dubbelt så lång som den förra, erbjuder som bekant en mindre vanlig möjlighet att jämföra två versioner av ett och samma ämne. Finch analyserar hur författaren av *Völsunga saga* skapar »a synoptic prose version» av de bägge poemen, samtidigt som han tydligt tillgodogör sig »other traditions represented in neither» (138).

Skaldernas *dróttkvætt*poesi och dess karakteristiska metriska system diskuteras i historiskt perspektiv av Hans Kuhn (Ostseebad Lohoe) i »Vor tausend Jahren. Zur Geschichte des skaldischen Innenreims» och av Bridget Gordon Mackenzie (University of Glasgow) i »On the relation of Norse skaldic verse to Irish syllabic poetry». I den sistnämnda uppsatsen om ett omstritt komparativt problem kommer författaren fram till en avvägning som skiljer sig från Turville-Petres. Om denne lägger tonvikten vid olikheterna mellan norrön skaldepoesi och irisk stavelseräkande vers, menar Gordon Mackenzie att skillnaderna ej är »so marked as the likenesses; and the likenesses are basic to the structure of skaldic poetry» (356). Därmed aktualiseras den gamla frågan om ett direkt inflytande från irisk poesi på norrön skaldediktning.

Prosalitteraturen tas upp i en rad bidrag med mycket skiftande infallsvinklar. I »Learned style or saga style?» belyser Jónas Kristjánsson (Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík) med riklig exemplifiering avgränsningen mellan en inhemsk, folklig »sagastil» och en »lärð», latinpåverkad prosa, ett studium som inleddes av norrmannen Marius Nygaard med en ofta återropad uppsats från 1896. Kristjánsson betonar vikten av en striktare kronologisk skiktning av materialet; motsättningen och samspelet mellan »folkligt» och »lärð» kan te sig olika från det ena skedet till det andra. Självt koncentrerar han sig nu på vissa stilskriterier i tidigare texter, från slutet av 1100-talet och början av 1200-talet. Uppenbarligen återstår här mycket att göra, eventuellt med tillämpning av en utökad uppsättning kriterier och under delvis nya aspekter.

Av ett speciellt intresse för svenska läsare är Dietrich Hofmanns (Universität Kiel) uppsats om »Die *Yngvars saga víðfjrla* und Oddr munkr inn fróði». Rubrikens isländska saga handlar nämligen om den svensk, Ingvar Emundsson den »vitfarne», vars vikingafärd i österled under förra delen av 1000-talet finns dokumenterad på inte mindre än tjugofem runstenar i Mälardalarna; Ingvar liksom alla hans män föll i »Särkland». De båda huvudhandskrifterna av sagan uppger avslutningsvis att den går tillbaka på en viss munk Oddr från klostret i Pingeyrar på Island. Oddr är annars känd för ett arbete på latin (omkring 1190) om Olav Tryggvason; det har gått förlorat,

men en tidig översättning till isländska finns bevarad i ett par manuskript. Uppgiften om Oddrs befattning med sagan om Ingvar har allmänt betraktats som rent apokryfisk, särskilt som sagan i sin traderade form anses ha tillkommit först efter 1300 och närmast tillhör genren *fornaldarsögur*. Hofmann söker nu med en sinnrik analys, bland annat under jämförelse med sagan om Olav Tryggvason, göra troligt att den isländska sagan om Ingvar faktiskt går tillbaka på Oddr, och att handskrifternas hänvisning till honom sålunda är korrekt. Sagan bör därmed enligt Hofmann ses som »ein Frühwerk der isländischen Literatur» (222). Den förtjänar att beaktas mer än hittills, eftersom den vidgar vår kunskap om »Origins of Icelandic Literature» – som han avrundar sin uppsats med titeln på ett välkänt arbete av Turville-Petre.

Det studium av de isländska sagornas berättarkonst som har odlats flitigt på senare tid, är ganska sparsamt företrätt i *Speculum Norroenum*. Paul Schach (University of Nebraska, Lincoln) vill i »Übertreibung in den Isländersagas» göra oss uppmärksamma på att »die Übertreibung in den Sagas ein ebenso wichtiges und wirkungsvolles Stil- und Erzählmittel ist wie die viel besprochene und bewunderte Untertreibung» (404). Han exemplifierar sin tes inte minst med skildringarna av otroliga fysiska bedrifter, en ensam kämpes seger över massvis med fiender osv. Det är givetvis i och för sig alldeles riktiga iakttagelser. Men man bör komma ihåg, att det här rör sig om ett drag som sagorna har gemensamt med heroisk diktning i allmänhet. Sin karakteristiska, kallhamrade underdrift är de däremot mera ensamma om. I ett större komparativt perspektiv blir den trots allt en långt mera särpräglad egenskap hos sagorna än överdriften.

Med utgångspunkt i en längre kampskildring i *Droplaugarsona saga*, här citerad på engelska, belyser Arnold Taylor (Sheffield) frånvaron av den idealisering som eljest kännetecknar så mycken traditionell hjältediktning. Klassisk vorden är här en replik från en av huvudpersonerna, Helgi Droplaugarson. Han fångar upp ett svärdshugg på skölden, svärdet slinter, träffar munnen och flår bort underläppen. »Inte var jag fager förut, och du har gjort saken föga bättre», påpekar han för motståndaren. Därefter stoppar han skägget i munnen, biter tänderna om det och slåss vidare, tills han stupar. Taylor visar också fint, hur berättaren – trots att de samtida åhörarna/läsarna hela tiden bör ha vetat hur det skulle avlöpa – både i sin skildring av förspelet och av själva striden skickligt bygger upp skeendets dynamik, så att det ändå skapas en oavslutad spänning mellan visshet och ovisshet, fruktan och hopp inför utgången.

Ett stort idéhistoriskt perspektiv anlägger Gerd Wolfgang Weber (Johann Wolfgang Goethe-Universität, Frankfurt am Main) i sin något sväröverskådliga uppsats »Irreligiosität und Heldenzeitalter. Zum Mythencharakter der altisländischen Literatur». En central roll i hans framställning av hur det utvecklas en »Mythisierung des alten isländischen Freiheitsbewusstseins» (505) spelar diskussionen av formeln *trúa á mátt sinn ok megin* 'tro på sin egen kraft och förmåga'. Den figurerar ibland i texterna som en beteckning för »den egna kraftens män», som de har kallats, alltså sådana som har skurit av all förbindelse med hedniskt gudaväsen – ett slags norröna ateister eller agnostiker. Med ett ymnigt uppåd av citat ur den medel-

tida litteraturen söker Weber dokumentera att *mátt ok megin*-formeln, med en direkt motsvarighet bland annat i fornengelskans *mæht and mægen*, i själva verket har utpräglat kristliga konnotationer. Om jag har förstått honom rätt, skulle därmed »den egna kraftens män» ses som åtminstone potentiellt kristna. Till denna innebörd hos formeln har enligt honom »das christliche Theorem des 'edlen Heiden' als des *vir fortis* entscheidend beigetragen» (496). Jag misstänker att den kombinationen är alltför enkel. I varje fall kräver den ett mera ingående studium av den aktuella kontexten. Då Weber exempelvis från den norröna översättningen *Barlaams saga ok Josaphats*, en omvändelse- och proselythistoria, citerar talet om att älska de kristnas tro *með öllum mátt ok megni*, är det uppenbarligen enbart den allittererande kombinationen av *mátt* och *megin* som är gemensam med formeln *trúa á mátt sinn ok megin*. Att göra något *med* eller *av* hela sin kraft och förmåga är något helt annat än att *tro på* denna kraft och förmåga, tydligen med uteslutande av alla övernaturliga makter. Visserligen kunde det väl ur dåtida kristen synvinkel ses som en förtjänst att ha förkastat den gamla »seden» med dess blot och annan vederstygglighet. Men att verkligen *tro på* sin egen kraft och förmåga, utan att åberopa Gud som givare av och garant för denna kraft, bör rimligtvis i kristet perspektiv ha varit något av en hädelse, likaväl som det var grovt hedniskt att *tro på* ödet.

I denna genomgång har omkring hälften av bidragen måst förbli onämnda, i några fall därför att de har synts mig alltför speciella och/eller svåra att presentera på ett någorlunda adekvat sätt inom ramen för en anmeldning i SAMLAREN. Det betyder på intet vis att de skulle vara av lägre halt eller av mindre intresse än de som har råkat komma med i mitt urval. Allt som allt är *Speculum Norroenum* ett imponerande vittnesbörd om aktiviteten på det internationella forskningsfält som arbetet representerar.

Peter Hallberg

Sveriges Medeltida Ballader. Utgivna av Svenskt Visarkiv. Band 1. *Naturmytiska visor*. Almqvist & Wiksell International 1983.

Det är en stor händelse att nu efter åtskilliga års förarbeten första bandet av *Sveriges Medeltida Ballader (SMB)* föreligger. Sist av de nordiska länderna presenterar härmed Sverige sitt samlade material – det finlandssvenska utgavs till stor del 1934. Svend Grundtvig gav 1853 ut det första bandet av Danmarks gamle Folkeviser, en för långa tider föredömlig edition, men sista volymen av utgåvan förelåg inte förrän 1976. I en inledande historik till *SMB* berörs det förhållandet att Kungl. Gustaf Adolf Akademien – »kanske mer till namnet än till gagnet» – stått bakom en ny upplaga av Geijer-Afzelius' Svenska folkvisor från forntiden (1957–60). En komplettering hade här företagits i och med en musikkommentar av Sture Bergel, men »det var förvisso inte en sådan balladedition som var mest behövlig i Sverige». Om tillkomsten av den föreliggande editionen berättas vidare i inledningen till *SMB* att det redan vid ett styrelsesammanträde 1951 i det då ny-